

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG5750077
ชื่อโครงการวิจัย: การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อีสานตอนกลาง: กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม
ชื่อนักวิจัย: รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ
 อาจารย์กรรณิการ์ สุพิชญ์
E-mail Address: h.pathom@gmail.com
ระยะเวลาโครงการ: 1 ปี (15 สิงหาคม 2557-14 สิงหาคม 2558)

การวิจัยในโครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ และข้อมูลเกี่ยวกับวัด สถานปฏิบัติธรรม หมู่บ้านหัตถกรรมทอผ้า และแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมถึงสภาพสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในพื้นที่อีสานตอนกลาง โดยเน้นการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม และ 3) เพื่อนำเสนอเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีการท่องเที่ยวเชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

ผลการดำเนินในแผนงานโครงการวิจัยนี้ เป็นผลการสังเคราะห์โครงการวิจัยย่อยของชุดโครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประกอบไปด้วย 3 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม 2) โครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม และ 3) โครงการการจัดการหมู่บ้านทอผ้าอีสานเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาวิจัยในโครงการเหล่านี้ เน้นการใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ การวิจัย การปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีผู้เกี่ยวข้อง 4 กลุ่ม ได้แก่ ชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น นักวิจัย และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนหรือผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่จะถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยมุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลจากปฏิบัติการภาคสนาม การสัมภาษณ์ ตอบแบบสอบถาม ปลายเปิด และจัดเวทีสนทนากลุ่ม เพื่อค้นหาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ประเด็นด้านข้อมูลวัฒนธรรมที่เป็นฐานการท่องเที่ยว 2) ประเด็นด้านการวางแผน พัฒนา และจัดการการท่องเที่ยว และ 3) ประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

ในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะวิจัยจะใช้ข้อมูลจากการสำรวจและผลการวิจัยย่อยจากทั้ง 3 โครงการ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยอื่นๆ ที่ศึกษาในมิติวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนกลางเข้ามารวมในการอภิปรายผลด้วย รวมทั้งการจัดเวทีสนทนากลุ่มภาคีเครือข่ายเพื่อระดมสมองแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จากกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวนี้เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวประเภทแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน วัฒนาอาราม สถานปฏิบัติธรรม และหัตถกรรมผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามในท้ายสุด อนึ่ง การวิจัยในโครงการย่อยนี้แม้จะเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ก็ยังมีการผสมผสานใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณเข้ามาร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจพื้นที่ การเก็บข้อมูลเชิงสถิติ ตลอดจนการถอดแบบสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวในระดับการเชื่อมโยงของจังหวัดทั้งสอง โดยภาพรวมของการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม พบว่ามีภาพของสภาพแวดล้อมทั่วไปทางภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม อันเป็นข้อมูลสำคัญทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองจังหวัดที่มีความโดดเด่นและมีศักยภาพสูงที่จะสามารถต่อยอดนำไปสู่การพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งจากภายในพื้นที่ภาคอีสานและภายนอกพื้นที่ภาคอีสานได้ ซึ่งมุ่งเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยให้ชุมชนที่เป็นหน่วยงานหลักนั้นมีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นต่อการธำรงรักษาอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้เป็น “จุดขาย” ของชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นฐานรากต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันจะช่วยต่อเติมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดให้ดำรงอยู่ได้ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ตลอดจนเป็นชี้แนะให้เห็น “จุดเริ่มต้น” ของระบบที่จะต้องมีการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้เกิดความสมบูรณ์และสร้างฐานความรู้ทางการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมั่นคงต่อไป

นอกจากนี้ ยังมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามที่มุ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเป็นหลัก โดยมีความพยายามที่จะสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชนและองค์กรพัฒนา ตลอดจนนักท่องเที่ยวผ่านการศึกษานโยบายการจัดการการท่องเที่ยวและศักยภาพของแต่ละภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาวิจัยและค้นคว้าของทีมนักวิจัยร่วมกับชุมชนนั้น ได้ก่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ระหว่างกันและกัน ปัญหาและข้อค้นพบในการศึกษาที่ให้มองเห็นการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนทั้งในมุมกว้างและมุมลึกที่เกิดจากการนำเสนอจากโครงการวิจัยทั้ง 3 เรื่องข้างต้น อันเป็นผลงานวิจัยที่มีลักษณะของการบูรณาการความรู้ทางการท่องเที่ยวและการจัดการทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถทำให้มองเห็นและเข้าใจในมุมวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ในประเด็นสำคัญและแง่มุมที่เป็นข้อคิดที่เชื่อมโยงกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในหลากหลายมิติหลายมุมมองของพื้นที่เชื่อมโยงจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ท้ายสุด คณะนักวิจัยที่ได้ร่วมดำเนินงานโครงการวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหวังว่า ผลการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์นี้จะช่วยจุดประกายและชี้แนะให้ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนเชื่อมโยงสองจังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามได้แก่งคิดและมุมมองที่สะท้อนต่อการพัฒนาและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและยั่งยืน ทั้งในแง่ของเนื้อหาสาระ กระบวนการ ภาคี โดยเฉพาะภาคีในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของข้อมูลและแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาในครั้งนี้จะช่วยทำให้มองเห็นแง่มุมของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีแง่มุมที่หลากหลายและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การจัดการการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, อีสานตอนกลาง, จังหวัดขอนแก่น, จังหวัดมหาสารคาม, การมีส่วนร่วมโดยชุมชน

Abstract

Project Code: RDG5750077
Research Name: The Cultural Tourism Management in Mid Northeastern: Case Study
 Khon Kaen Province and Mahasarakham Province
Researcher Name: Assoc Prof. Dr. PathomHongsuwan
 Miss. Kanika Supits
E-mail Address: h.pathom@gmail.com
Project Timeline: 1 year

The purposes of this research were to 1) study and combine the body of knowledge and information of monasteries, meditation locations, handicraft weaving villages, archaeological sites and antiques for the cultural tourism, the stage of society, the way of life and the culture of the central Isan communities; the case study in Khonkean and Mahasarakham provinces, 2) study the cultural tourism management of the central Isan communities. We focus to study tourist attractions where relates to Khon Kean and Mahasarakham provinces, and 3) present the strategically information in the cultural tourism management ability in Central Isan; the case of the tourism connection between Khon Kean and Mahasarakham provinces.

The result of this research operation synthesizes from the result of subprojects of cultural tourism projects in the central Isan; the case study in Khon Kean and Mahasarakham provinces. The cultural tourism project consist of 3 projects which are 1) the cultural tourism management project by the local tourism network in Khon Kean and Mahasarakham provinces, 2) the religion and meditation tourism project in Khon Kean and Mahasarakham provinces, and 3) The Isan handicraft weaving management project to develop the cultural tourism route which link Khon Kean and Mahasarakham provinces.

The researches of the previous projects use qualitative methodology which has participated from all parties who associate with cultural tourism management in the study area. The study uses Participatory Action Research (PAR) which consists of 3 parts; the research, the operation and the participation of community, and 4 groups of the parties which are communities, local organizations, researchers and, government and private organizations or specialist from different fields who will pass on and exchange the body of knowledge about the cultural tourism management to locals and parties. We collected data from field works, interviews, open-ended questionnaires, and forums to find out and understand the cultural tourism management guidelines of each area. The cultural tourism management guidelines have 3 main issues which are 1) the cultural information which is the base of tourism, 2) the planning, development and tourism management, and 3) the cultural

management by the central Isan communities; the case study in Khon Kean and Mahasarakham provinces.

For collected data, the researcher team uses field work data and results of the 3 subprojects and other researches which study in culture and tourism dimensions in the central Isan to discuss in the result of this study. Moreover, the team also uses the forum between the party groups to brainstorm and exchange knowledge which associates to the local tourism in the area. From this activity, we want the opinions and suggestions from parties to develop and manage tourism resources which are the historical resources; antiques, archaeological sites, monasteries, meditation locations, and the local handicraft weaving in Khon Kean and Mahasarakham provinces. In addition, however the subprojects focus on the qualitative research but, also integrate the quantitative research; survey, statistic data, and interview transcription.

The result of the study exhibits that, the overall image of the management at the link level between two provinces shown the geographical environment, the way of life, and the folk tradition and culture in Khon Kean and Mahasarakham provinces which are the relevant local's cultural information of two provinces. The information is prominent and high potential which lead us to develop the environment to be study resources and attract tourists who are locals and non-locals. This research is PAR with the local group which is the main sector to participate and share their opinion to maintain and restore the local cultural heritage to be "selling point" of the local. The selling point is the foundation of the sustainable tourism management, it will make the local stronger and realize the worth of the local cultural wisdoms in the provinces to maintain them up to date. In addition, it will indicate to the "starting point" of the system which has to develop the tourism to be complete and create the knowledge base of the local tourism, contributing to the continuous and stable further.

Moreover, there is more the management of cultural tourism in the area which links Khon Kean and Mahasarakham province, the management focuses on to develop the local tourism. We try to create the network between the party; the government sector, the business sector, the public sector, the development organization, and tourists who study the tourism management's way and potential of each network.

The result of the research of the team who research with the locals creates the learning between researchers and locals. The problem we discovered in this study makes visible the cultural tourism management of the locals in width and depth view which is from the previous 3 subprojects' presentation. The subproject's quality is the integration of the tourism knowledge and the cultural management which can see and understand the analysis and synthesis views in the relevant sections and the point of view that links to the cultural tourism management by the locals and the network in diverse dimensions and views obviously.

Finally, for this project, the researcher team expects this analysis and synthesis result will inspire and guide the party network which relates to the local tourism of the potential development between two provinces; Khon Kean and Mahasarakham provinces, to get the viewpoint on the development and guidelines of the proper and sustainable tourism management, both in terms of the subject matter and the process of the party; specially the party in the local who is the ownership of information and tourist attractions. The result of this research will provide visible deeply and round up the aspect of the cultural tourism with diverse views and aspects which present the concept view, the joint approach, and point us the illustrated case study co-occurring with the cultural tourism management in Khon Kean and Mahasarakham provinces.

Key Words: Tourism Management, Cultural Tourism, the Central North East, Khon Kaen Province, Mahasarakham Province